

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneligi, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: V

Ankara, 18 Nisan, 1929

Sayı: 125

Musahabe

Edebiyatımızın Yolu

— Yunus Emre'nin çocuklarına —

15 nisan 1929 günü, edebiyat tarihimiz için adeta yeni bir merhale oldu...

Büyük millî şairimiz «Yunus Emre» nin hatırasını taziz için memleketin her bucağında ihtifaller tertip edilen bu 15 nisan gününün ehemmiyeti, sadece, altı asır evvel ölmüş bir büyük adamımıza karşı gösterdiğimiz hürmetten mi ileri geliyor? yoksa Yunus'un yeni bir şaheseri mi ele geçti? hayır... Bugünün asıl ehemmiyeti, bütün gençlik kendi ana diline, millî edebiyatına karşı duyduğu derin iştiyakı en canlı, en heyecanlı bir şekilde izhar etmesinde oldu. Türk gençliği, halka doğru gitmenin, halkın ruhunda yaşayan nihayetsiz güzellik menbalarını arayıp bulmanın, millî hayatı, millî harsi korumak için yegâne yol olduğunu, bu muazzam ihtifallerle açıkça gösterdi.

Türk edebiyatı asırlardan beri kâh Arap-Acem edebiyatları, kâh Avrupa edebiyatlarını taklit etti; diğer bir tabir ile kendi ruhunu o kalıplara dökmeğe çalıştı. Bu vadide eski yeni bir takım büyük san'atkârlar yetiştirmiş olduğumuzu haklı bir gurur ile iddia edebiliriz: «Nevai», «Füzuli», «Nedim», «Hamit» gibi...

Fakat gençlik bu büyük şairleri tazizden daha evvel, «Yunus Emre» gibi bir halk şairine, okumuşların asırlarca «sadece bir derviş», «ehemmiyetsiz bir ilâhici» addettikleri bu ilâhî san'at-kâra karşı meftunluğunu gösterdi. Çünkü «Yunus» ilâhilerini halkın öz dilile, ve tamamilen halk edebiyatından, halk zevkinden ilham alarak yazmış, ve böylece millî edebiyat ceryanının, edebiyatta halkçılığın en büyük mümessili olmuştur. «Milliyet» ceryanının bu şuurlu devrinde, «millî dil» ve «millî edebiyat» iştiyakı bütün ruhları doldurduğu bir sırada, gençliğin «Yunus» a karşı böyle bir hürmet göstermesi pek tabii değil midir?..

Şu son senelere kadar, «Yunus» un büyük bir şair olduğu kimsenin hatırına gelmemişti. Yalnız tekke adamları ona bir şair değil, daha ziyade bir mutasavvif sıfatile kıymet veriyorlardı. Okumuşların halk edebiyatına, halk şairlerine, halk zevkine karşı asırlardan beri besledikleri istihfaf ve istihkardan «Yunus» ta kurtulmıyordu. Hatta bundan on oniki yıl evvel «Türk edebiyatında ilk mutasavvifler» in

büyük bir kısmını «Yunus» a tahsis ederek ona «Büyük millî şair» unvanını verdiğim için, edebiyatçılarımızın bir çoğu bana gülmüşlerdi... Zaman, bu meselede kimin haklı olduğunu meydana koydu. «Yunus» un eski bir hayrani sıfatile, bu son ihtifallerden duyduğum saadeti anlatmağa muktedir değilim! millî şuurun inkişaf etmediği «Kozmopolit» devirlerde, halk ile hiç alâkası olmıyan sözde «münevver»lerin idrak edemediğini, bu günkü gençlik bütün ruhile duyuyor. «Millî şuur» un inkişafına bundan daha kuvvetli bir delil olabilir mi?

Büyük bir emniyet ve memnuniyetle tekrar ediyorum: 15 nisan 1929 günü, edebiyat tarihimiz için yeni bir merhale olacak... Bu ihtifallerin genç san'atkâr ruhlarında uyandıracığı heyecan, bize yarının asıl millî şairini yaratacak... Temiz ve ilâhî Türkdilinin asıl şiirini yaratarak bize hakikî Türk şiirinin zevkini tattıracak bu «Yunus Emre çocukları» nı ben şimdiden selâmlıyorum.

KÖPRÜLÜZADE M. FUAT

SANAATTA FİKİR

— II —

Nakleden: VAHİT

Rodin'in bana bu söylediklerini etrafımızda toplu duran heykeller lisanı hallerile ilân ve izhar ediyor idiler. Filhakika en parlak fikirlerinin mahsulü olan bir çok eserlerinin kalıplarını orada görüyor idim. Bunlara bakmakla meşgul idim. *Luxembourg* müzesindeki «*Tefekkür*» heykelini takdir etmekte idim. Bu garip eseri hatırlamayan var mı? Hari-kulâderakik ve nazik çehreli genç, ince bir kadın başıdır. Bir tarafa meylediyor ve öyle bir hayal tâci ile mutarraz bulunuyor ki onu maddiyetten tecerrüt etmiş gibi gösteriyor. Nasiyesini örten hafif serpuşun kenarları gûya onun hayallerinin kanatları zannedilir. Lâkin boyun ve hatta çenesi, içinden kurtulup çıkamayacakları bir işkence aleti gibi kalın ve kaba bir mermer kütle içinde sıkışmış kalmış gibidirler.

Şimdi bu timsal kolayca anlaşılabilir. Şöyleki: manevî bir unsurdan ibaret olan fikir çamit maddenin içinde inkişaf ederek onu cazibesinin nuru ile tenvir ediyor; fakat hakikatın ağır manilerinden çıkıp kurtulmağa beyhude çabılıyor.

Bir de *illusion* yani hulya ünvanındaki eserini de temaşa etmekte idim. Bu gayet latif bir gençliğe malik olan bir melektir. Kanatlarını geniş açarak uçmakta

iken şiddetli bir rüzgârın sademesiyle yere serilmiş ve o dilber çehresi acınacak bir surette bir taşa çarparak ezilmiş. Lâkin kanatları sakatlanmadığından hâlâ fezada çırpınıyor ve kendisi de zevalden masun olduğu için tekrar havaya kalkacağı ve fakat evelkinden daha zâlimane gene yere düşeceği hiss olunuyor. Yorulmaz ümitler! İnkisarı hayalin ebedî musibetleri!

Nazarı dikkatimi bir de *Centauresse*' yani «dişi santor» celp etmişti.

Bu muhayyel mahlûkun insan vücudu, uzadılmış olan kollariyle bir türlü varamadığı bir hedefe doğru nevmidane gerilmiş bulunuyor. Fakat art ayakların nalları yere dayanıyor, saplanıyor ve atın hemen de çamura oturmuş olan kalın sağırsı her türlü hareket ve gayrete karşı muhalefet ediyor. Bu zavallı galatultabî mahlûkun mürekkep olduğu iki tab' ve mizacın birbirinden müthiş bir ayrılmasıdır. İşte bu da havâi cevelânları âdeta cisim çamuruna sefilâne saplanıp kalan ruhun tasvir ve timsalidir.

Rodin bana dedi ki:

— Bu neviden olan mevzularda fikir, zannederim ki, kolaylıkla okunur. Bunlar temâşagerlerin kuvvei muhayyilesini hariçten hiç bir yardım olmaksızın ikaz

ederler. Halbuki o kuvvei muhayyileyi dar hudutlar arasına sıkıştırmak şöyle dursun bil'akis istediği gibi cevelân edebilmesi için onu serbest bırakırlar. İşte bence sanatın vazifesi de bundan ibarettir. İhdas ettiği şekiller ancak heyecanın gayrı mahdud bir surette tevessü ve inkişaf etmesine vesile olmalıdırlar.»

Bu esnada ben *Pygmalion* ile onun yaptığı heykeli tasvir eden bir mermer grubun karşısında bulunuyordum. Atik devrin bu meşhur heykeltraşı kendi eserini hırs ve şevk ile kucaklıyor ve bu da onun bu kucaklayışı altında canlanıyor.

Birdenbire Rodin dedi ki:

— Sizi mütehayyir edeceğim. Size bu terkinin ilk taslağını göstermeliyim.»

Bunun üzerine beni alçıdan yapılmış bir kalıba doğru götürdü.

Filhakika hayrette kaldım. Bana gösterdiği eser ile *Pygmalion*'un efsanesi arasında hiç bir münasebet yok idi. Heyecana kapılmış bir *nymphé*, yani peri'yi şiddet ve tehevvrle kolları arasında sıkmakta olan boy-nuzlu ve kıllı bir *fon* [*] idi. Umumî hatlar takriben aynı idi. sade mevzu büstün başka idi.

[*] Eski Romalılarca kırların ilâhlarına verilen isimdir.

Rodin, benim sâkitane hayretimden hoşlanıyor gibi idi.

Bu gördüğüm beni bir dereceye kadar şaşırttı; çünkü şimdiye kadar bütün gördüklerimin ve işittiklerimin hilafına olarak Rodin bana bazı ahvalde mevzua karşı gösterdiği kaytsızlığı bu suretle isbat etmiş oluyordu.

Buna hemen de müstehziyane bir tavur ile bakıyordu.

Dedi ki :

— Hulâsa, tefsir ve tasvir edilen mevzulara pek fazla ehemmiyet vermemek te lâzımdır. Şüphe yoktur ki bunlar bir kıymeti haiz, ve eserin de halkın nazarında letafetini arttırmağa hâdimdirler; fakat artistin başlıca düşüneceği şey canlı adalât ihdas etmektir, bundan ötesi o kadar mühim değildir.»

Sonra da, sanki benim şaşkınlığımı anlamış gibi, sözüne devam ederek dedi ki :

— Zannetmeyiniz ki, azizim *Gsell*, benim son sözlerim daha evvelce söylediklerimi nakzediyor.

Bir heykeltraşın, hiç bir mevzu ile zihnini işgal etmeyerek, yalnız titreyen eti tasvir ile iktifa edebileceğine hükmediyorsam, bu da fikri kendi işimden hariç tutuyorum demek değildir; *symbole*'ler, yani rumuzî şekiller aramaktan istığna edebilir diyorsam, bu da manevî bir ifadeden mücerret olan bir sanat tarafdarıym demek değildir.

Lâkin, doğrusunu ararsanız, her şey fikirdir, her şey *symbole*'dir.

Meselâ, bir insanın eşkâl ve evzaî bizzarure kendi ruhunun heyecanlarını ifşa eder. Cisim aidma mazrufu olan fikri ifade

eder. Hem de görmesini bilen bir adamın nazarında çıplaklık en geniş manayı haiz olur. *Fidias* gibi büyük bir heykeltraş eşkâlin muhitinde bulundurduğu ihtisamlı mevzuniyyet ile ilâhî Hikmetin bütün tabiat üzerine neşrettiği sükûnetli ahengi gösteriyor. Lâkin, lâyikiyle müvazeleni, kuvvet ve zarafet ile şaşıaadar yalnız bir gövde ona cihanı idare eden kâdir hikmeti düşündürebiliyor.

Güzel bir *peyizaj*, yani kır manzarası yalnız husule getirdiği az çok latif ihtisaslarla değil, fakat bilhassa uyandırmakta olduğu fikirlerle tesir ve rikhati mucip olur. Bunda görülen hatlar ve renklerin kendileri değil, onlara atfolunan derin manadır ki bizi müteessir eder. Ağaçların umumî şeklinde, bir *zufkun* görünüşünde *Ruysdaël, Cuyp, Corot, Théodore Rousseau* gibi büyük *peyizajist*'ler kendi zihin ve idraklerine uygun gelen mütebessim ve yahut ciddî, cür'etli veya yeisli, sâkin ve ya ıztırâplı fikirler keşfederler.

Bunun da sebebi şudur ki hissiyat ile taşkın bulunan sanat- atkâr her tasavvur ettiği şeyde bizzat kendisi gibi bir his tahayyül eder. Bütün tabiatta kendisinininkine benzer büyük bir ruh mevcut olduğunu zanneder. Canlı hiç bir uzviyyet, hareketsiz hiç bir şey, semada hiç bir bulut, çimenlik içinde yeşillenmiş hiç bir filiz yoktur ki her şeyin altında gizli bulunan büyük bir kudretin esrarını ona tevdi' etmesin.

Sanaatın şaheserlerine bakınız. Onların bütün güzellikleri ancak müelliflerinin kâinat içinde keşfettiklerini zannettikleri fikirden, niyyetten ileri gelmektedir.

Niçin *gotik* dedikleri mimarî tarzında yapılmış olan katedrallar o derece güzeldirler? Şu sebeptendir ki onların büyük kapılarını tezyin eden ve hayata ait olan bütün tasvirlerinde, bütün insan şekillerinde, ve hatta sütun başlıklarını süsleyen nebat ve çiçeklerde semâvî aşkın nişanesi keşfolunuyor. Kurunu vusta tasvircileri her tarafta nihayetsiz eyiliğin parladığını gördüler. O latif safillikleri içinde hatta yaptıkları şeytan ve ifritçehreleri üzerinde bile bir hayırhahlık emaresi gösterdiler ve o ifritlere sevimli bir şeytanat ve adeta meleklerle bir sihriyyet ve karabet edası verdiler.

Her hangi bir üstat tablosuna, meselâ bir *Tizian* veya bir *Rembrandt*'in eserine bakınız.

Tizian'ın tasvir ettiği bütün büyük adamlarda mağrurane bir azmü kudret görülür ki bu azmü vakar hiç şüphesiz bizzat kendisinde mevcut idi. Onun yaptığı dolgun etli çıplak kadınlar kendi hakimiyetlerinden emin olan uluhiyetler gibi perestîşe lâyıktırlar. Muhteşem ağaçların tezyin etmekte, ve güneşin şa'saalı guruplariyle kızıl renkler içinde parlamakta bulunan *peyizaj*, yani kır manzaraları, yaptığı şahıs tasvirlerinden daha az azameti haiz değildir. O bütün hilkata asilâne gururu hâkim kılmıştır: işte dehâsı mütemadiyen bununla meşgul idi.

Rembrandt'in nakşetmiş olduğu ihtiyar işçilerin buruşmuş ve kurumuş çehrelerini de başka türlü bir gurur tenvir ediyor; duman içinde bulunan tavan aralarına, şişe dibi şeklindeki küçücük pencerelerine revnak veriyor;

— lütfen 13 üncü sahifeye geçiniz —

sade ve yavan köy manzaralarına güzellikler katıyor; bakır üzerine hakketmekten pek çok hoşlandığı samanla örtülü köylü kulübesi damlarını ülvileştiriyor. Bu ise mütevazı' insanların güzel faziletini, adi ve fakat müşfikane sevilen eşyadaki saffet ve kudsiyeti, mukadderatına inkiyat ederek müterettip vazifesini layıkı vechile ifa eyleyen muhakkariyetteki büyüklüğü tasvirden ibarettir.

Hem de büyük artistlerin müfekkiresi o kadar zinde ve kuvvetli, o kadar derindir ki her nevi mevzuun haricinde kendini gösterir. Hatta ifade olunabilmek için şekil ve tasvirin büsbütün tamam olmasına da hacet yoktur. Bir şaheserin her hangi bir kısmını alınız, onda müellifin ruhunu keşfedersiniz.

İsterseniz biri *Tizian*; diğeri de *Rembrandt* tarafından nakş edilmiş iki *portre*'deki elleri birbiriyle mukayese ediniz. *Tizian*'ın yaptığı el mütahakkim, *Rembrandt*'inkî mütevazı' ve cesur olur. Nakşın bu dar parçalarında ise bu üstatların bütün ideal'i meknuzdur.»

Sanaatin maneviyeti hakkındaki bu güzel mutalâayı şevk ile dinliyordum. Fakat deminden beri bir itiraz dilimin ucuna geliyordu:

— Üstat, dedim, hiç kimse şüphe etmez ki tablolar ve heykeller onları temaşa edenlere en derin fikirleri telkin ederler; lâkin şüp-

he ve tereddüt sahibi bir çok kimseler iddia ederler ki nâkışlarla heykeltraşlarda hiç bir zaman bu fikirler mevcut olmayup onları eserlerine derc ve idhal eden biziz. Zannediyorlar ki artisler — istikbali keşfederken söylediklerinin farkında olmayarak üç ayaklı kürsisi üzerinde ilâh namına kehanet icra eden eski kâhinler gibi—hiç akıl ve muhakemeye müstenit olmaksızın sırf tabîî sevk ve his ile hareket eden kimselerdir.

Sözleriniz ise şunu vazihan ispat ediyor ki hiç degilse sizin elinizi layenkati' fikir idare etmektedir; fakat bütün üstatlarda da aynı hâl vakimidir? Onlar daima düşünerek mi çalıştılar? Kendi eserlerinde takdirkârların keşfedeceği cihetler hakkında daima sarîh vukuf ve malûmatı haiz oldular mı?»

Rodin gülerek dedi ki:

— Birbirimizi iyi anlayalım: beyinleri müşevveş olan bazı takdihanlar vardır ki artistlere hiç de intizar olunmayan niyet ve maksatlar atfederler. Bunları bir tarafa bırakalım.

Fakat emin olunuz ki üstatlar daima yaptıklarını müdriktirler.

Doğrusu, sizin bir az evvel bahsettiğiniz şüphe ve tereddüt sahipleri, bir artistin en ziyade kuvvetle düşündüğünü ve duyduğunu pek zaif olarak tefsir ve teşrih için bazan ne kadar azm ve kudrete muhtaç olduğunu bilseler menkuş ve ya menhut bir eserde vazih ve ayan bir surette

görünen bir şeyin öyle istenilmiş ve bir niyet ve maksat neticesi bulunmuş olduğuna elbette şüphe etmezler.

Hulâsa, en saf şaheserler onlardır ki kendilerinde hiç bir manayi ifade etmeyen mağşuş şekiller, hatlar ve renkler bulunmaz, ve fakat bunlarda mutlaka her şey fikri ve ruhu teşrih eder.

Olabilir ki üstatlar tabiatı kendi *ideal*' leriyle canlandırdıkları zaman bir hayale kapılsınlar. Olabilir ki o tabiat, niyât ve maksadına aklü zekâmızın nüfuz edemeyeceği bir kuvvet ve ya meramın tesir ve iradesi altında bulunsun.

Hiç degilse artist, kâinatı tıpkı tasavvur ettiği gibi tasvir etmekle bizzat kendi hayallerine bir şekil vermiş olur. Tabiatı vesile ittihaz ederek kendi ruhunu tebcil eylemiş bulunur.

İşte bu suretle de beşeriyetin ruhunu zenginleştirmiş olur.

Çünkü maddî cihana kendi aklü fikrini katmakla hayret içinde kalan muasırlarına hissin bin türlü farklarını ifşa etmiş, onlara o zamana kadar malûm olmayan servetleri kendi nefslerinde keşf ettirmiş hayatı sevmek için onlara yeni sebepler ve takip edecekleri tavrı harekete ait yeni ışıklar göstermiş olur. *Dante*' nin *Virgile* hakkında dediği gibi, onların «rehberi, efendisi ve üstadıdır.»

VAHİT